

Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ (ԸՆՏՐԵԱԼ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ) ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կիլիկիո տան նորրնտիր կաթողիկոս Գերապատիվ Գարեգին արքեպիսկոպոսը Հյուսիսային Ամերիկայից նոր պաշտոնավարը մեկնելուց առաջ «Հայաստանեայց եկեղեցի» պաշտոնաթերթի էջերում շոշափում է մի շարք կարևոր հարցեր։ Տ. Գարեգին Սրբազանը պաշտոնաթերթի Ն. Գ-ի «Հայ եկեղեցական և ազգային կեանք» բաժնում իր նշանավոր ելույթի մեջ ուժգին հակահարված է հասցնում Ամերիկայի հայ համայնքը Ս. էջմիածնից անջատելու, մեկուսացնելու միասակար ու հակաթու տրամադրության, որ արտահայտել է Փափազյան ստորագրության մի հոդվածագիր տեղական թերթերից մեկում։

Տ. Գարեգին սրբազանը խորատես գիտակցելով Ս. էջմիածնի պատմական նշանակությունը և չատաղով հանդիսանալով Ս. էջմիածնի անսասանությունը և նրա անխախտելի հեղինակությունը հայտարարում է.

«Յայտում ենք մեր հաւատացեալ ժողովրդին, որ յարգելով իսկ Պ. Փափազյանի անձնաւորութիւնը և բարի նպատակը Հայաստանեայց եկեղեցին զօրացնելու մտահոգութեամբ, նորա վերջին առաջարկութեան, այսինքն Ամերիկայի թեմը հանել էջմիածնի վերահսկողութիւնից և ենթարկել Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան» («Պայքար» Յուլիս, 21, 1944) ոչ միայն համամիտ չեմք, այլ և համարում եմք ոչ օգտակար։ Հայոց Հայրապետութիւնը և ևկեղեցին մի է, և էջմիածնի Հայրապետը նորա հոգևոր դուռն է և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի առաջ եղբայրը իւր պաշտօնով և դիրքով։ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, ինչպէս և երուսաղէմի և Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները, իւրաքանչիւրը իւր հնարաւորութիւններէ և պայմաններէ սահմաններէ մէջ, պահելով հանդերձ իւր ներքին վարչական ձևակերպութիւնները, պէտք է օժանդակ

հանդիսանայ եկեղեցու ամբողջութեան և բարոյական ներգործութեան զօրացման։ Մասնաւորելով խօսքը մեր մասին, պիտի յայտնենք, որ իբրև ընդունալ Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ ոչ միայն էջմիածնի դէմ ևիւլի չափ հակառակ քայլ չեմք անիլ, այլ և մեր քույր հեռաւարութիւններով պիտի աշխատեմք պահպանել մեր բարի և եղբայրական յարաբերութիւնները, օժանդակ հանդիսանալով միւսպէս և բարոյապէս էջմիածնի և Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Աթոռին»։

Այնուհետև գերաշնորհ Սրբազանը հորդորում է հայ համայնքին նյութական և բարոյական ամեն աջակցություն ցույց տալ Ս. էջմիածնին, նրա օրդան «էջմիածին» ամսագրին և ճեմարանին։

Տ. Գարեգին Սրբազանը գրում է.

«Ատացել ենք էջմիածին» պարբերականի առաջին համարը, ամէն կերպով պիտի աշխատենք մասնակից լինել նորա յառաջադիմութեան և երբ ճեմարանի քաջման բարի լուրն էլ ստանանք, դարձեալ հետամուտ պիտի լինենք նիւթապէս և բարոյապէս օգտակար լինելու։ Երբ, Աստուծով պատեալազմը վերջանայ, մեր սրտի փափաքն է, անձամբ ներկայ լինել էջմիածնում և մեր մասնակցութիւնը բերել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան յաջողութեան մէջ, աւելի շնչտելով Հայ եկեղեցու և Հայրապետութեան միութիւնը»։

Նույն պաշտոնաթերթի մեջ Տ. Գարեգին արքեպիսկոպոսը տողադրած հայ ժողովրդի միասնութեան զաղափարով և լուրջ մտահոգված հայ ժողովրդի ազգապահպանություն խնդրով ասում է.

«Մեր ազգը, դժհանալ կարող ենք, որ մեռած է։ Տղախոտոր եղած բազմի հարածներէ տակ, բայց ոչ արմատախիլ եղած։ Մեր հայրենիքի մի կարևոր մասը, Ռորհըր-

դային Հայաստանի սահմանների մեջ, Աստուած շնորհել է մեզ, թէ և ժողովրդի 1/3 մասն ապրում է հայրենիքից դուրս: Դրա կէսը ցրուած է Պարսկաստանից, Իրանից սկսած մինչև Ամերիկայի արեւմտեան սահմանները: Խնչպէս պէտք է պահպանենք Սփիւռքի, գրեթէ, միլիոնի չափ Հայութիւնը, մի խնդիր է ազգային տեսակէտով, որ դադարեցնում է մեր մտքերը և մտահոգութիւն պատճառում ամէնքիս: Եկեղեցին, Բարեգործականը, մամուլը, կուսակցական կազմակերպութիւններն ու հայրենակցականները իւրաքանչիւրը իւր շրջանի մէջ և իւր տեսակէտով մտահոգուած է այդ խնդրով, Ազգապաշտպանութեան Ուղիքակամ խնդրով»:

Այնուհետեւ Սրբապան արքեպիսկոպոսը հայ ժողովրդի միասնութեան, հայ ժողովրդի կենդանութեան, մեր ժողովրդի հալածելու գոյութեան աղբյուրը և միակ երազ խիբը Սովետական Հայաստանի մեջ տեսնելով՝ արդարացի և ճշմարտապէս շեշտում է Սովետական Հայաստանի տնտեսական և կուլտուրական վերելքը, նրա ծաղկումը: Գերաշնորհ Սրբապանը գրում է.

«Ամենից առաջ մեր աչքերն ուղղած են դէպի Խ. Հայաստանը, որ օրէցօր դարգանում է նիւթապէս և կուլտուրապէս, ծաղկում շինարարութիւնը նիւթական և տնտեսական, դրական-զեղարուեստական մարդերի մեջ, և այժմ էլ լարած իւր բոլոր ուժերը խորհրդային ուրիշ ազգերի հետ մաքառում է իւր գոյութեան պահպանութեան, ազատութեան, ապահովութեան համար: Նա է մեր կենդանութեան աղբիւրը և յայտնութեան երաշխիքը. բայց մենք էլ մեր անելիքն ունինք, մեր դժուար պարտականութիւնը, այս ցրուած Հայութեան, զանազան պետութիւնների և ազգութիւնների մեջ, ենթակայ նրանց լեզուի, օրէնքի և քաղաքակրթութեան զօրեղ ազդեցութեան, միութեան, ամբողջութեան գաղափարը պահել: Նախ և առաջ մենք պարտաւոր ենք հաւատարիմ և օգտակար քաղաքացիներ հանդիսանալ այն երկրներին, որոնց հիւրընկալութիւնն ենք մտնելու, բայց և

պարտականութիւն ունինք հաւատարիմ մնալու այն դարաւոր ժառանգութեան, որ ստացել ենք մեր հայրերից, որ մեր լեզուն է, մեր դրականութիւնը, մեր մշակոյթն ու պատմութեան գիտակցութիւնը, մեր ազգային եկեղեցին, մի խօսքով մեր հոգեւոր հայրենիքը: Ամէն ժողովրդի համար պէտք է հայրենի երկիր, հող, ջուր, ուր նա աղբիւ կարողանայ, բայց այդ բոլորը, դորա հետ և պետական կեանք, եկեղեցի, միջոցներ են հոգեւոր հայրենիքի ստեղծագործութեան համար: Հողն ու ջուրը սխմբող են, նշանակ այդ հոգեւոր հայրենիքի համար: Դժբանք է, որ մի աղք հզօր է դառնում, և այդ հոգեւոր հայրենիքի պահպանութեամբ է, որ պէտք է յարատեւի և մեր գոյութիւնը, ուրիշ խօսքով անմահութիւնը որպէս մաս հայ ամբողջութեան:

«Հայ ժողովուրդը հայրենի հողի և ջրի մասին, մի գեղեցիկ աւանդութիւն ունի հիւսած: Արշակ Բ. երկար պատերազմներից յետոյ յաղթուած Պարսից Շապուհ թագաւորից և գերի ընկած, կանգնեցնում են յաղթողի դահի առաջ: Արշակ խօսում է հեղութեան և խոնարհութեան լեզուով, և յայտնում, որ կը կատարէ յաղթողի կամքը, կը լինի հնազանդ ըստ ամենայնի նորա հրամաններին, եթէ ազատ արձակէ իրեն:

«Բայց խորհրդականներին լսելով, Հայաստանից բերել է տարիս երկու բնո հող և երկու տափուր ջուր. հողը փռում դահիքի առաջ և ջուրն էլ սրտում վերան: Եւ երբ հարցաքննութեան էր բերուած գերի թագաւորը, խօսում էր դարձեալ հեղ և պատրաստակամութիւն յայտնում են թարկվելու նորա բոլոր հրամաններին. բայց հէնց որ անկատելի անցնում էր հայ հողի վերայ, սկսում էր խրոխտալ, Շապուհին համարելով իւր ազգական Արշակունիների դահի յափշտակիչ, և պատուիրում էր իջնել դահից, որ վայել էր իրեն նառել: Ահա հայրենի հողի և ջրի սխմբողի նշանակութիւնը ժողովրդական այս գեղեցիկ բանաստեղծութեամբ («Հայաստանեայց եկեղեցի», Ն. 9. 1944 թ. «Մ. Առաջնորդին վերջին խօսքը»):